

Tilsyn med **rettstryggleik** ved bruk av **tvang** overfor utviklingshemma

Ei oppsummering Statens helsetilsyn har gjennomført av 174 tilsyn på staden i 2012, viser at 155 (om lag 90 prosent) av tilsyna blei gjennomførte der det var godkjent vedtak om bruk av tvang. Resten var gjennomført i situasjonar der fylkesmannen anten hadde fått melding om bruk av tvang i naudssituasjon eller hadde fått annan informasjon om at det blei brukt tvang. Tre av tilsyna var umelde.

Tilsyn på staden er ein viktig aktivitet for å sikre at tvang blir brukt på ein forsvarleg måte overfor kvar enkelt utviklingshemma. Tilsyn på staden skal bidra til auka rettstryggleik for utviklingshemma når det er heilt nødvendig å bruke tvang for å gi forsvarlege tenester. Lovreglane om bruk av tvang skal førebyggje og avgrense bruk av tvang, og hindre at personar med utviklingshemming utset seg

sjølve eller andre for vesentleg skade. Fylkesmannen *skal* gjennomføre tilsyn på staden når det er fatta vedtak om at det *kan* brukast tvang. I tillegg kan fylkesmannen også gjennomføre tilsyn på staden dersom det blir informert om at det er brukt tvang utan at det er gjort vedtak.

Tilsynsbesøk i brukarbustaden

Som hovudregel omfattar tilsynet å møte brukaren og besøkje staden der tenestene blir ytte: i bustaden til brukaren og eventuelle fellesareal. Tilsyna er tilpassa situasjonen og tvangstiltaka til kvar enkelt brukar, og dei blir derfor gjennomførte på noko ulik måte. Fylkesmannen har heimel til å gjennomføre tilsyn på staden i private heimar utan samtykke frå personen. Eit besøk på staden der tenestene blir gitte, kan gi viktig informasjon om omstende som er viktige når det skal gjennomførast tvangstiltak og andre tenester. Men det kan også vere situasjonar og omstende der det ikkje er aktuelt å dra ut til staden der tenestene blir utførte. Slike omstende kan vere omsyn til brukaren eller tilhøve ved sjølve tvangstiltaket, for eksempel bruk av tvangstiltak i bil eller når brukaren er ute.

Kontakt med brukar, pårørande og verje

Det skal nemnast opp verje når det er aktuelt å fatte vedtak om å bruke tvang. Brukaren, pårørande og verje har spesielle rettar når det blir vurdert om det er nødvendig å bruke tvang. Derfor har dei også ei spesiell rolle når det skal gjennomførast tilsyn på staden. Ved tilsyn på staden kan

fylkesmannen, så langt det er mogleg og formålstenleg, møte og ha samtale med brukaren. Pårørande og verje skal få tilbod om samtale slik at dei får høve til å uttale seg om sakstilhøve som vedkjem brukaren og tvangstiltaka. Ofte skjer kontakten ved at det blir gjennomført samtale med pårørande eller verje før det blir henta inn informasjon frå tilsette. I 128 (74 prosent) av dei 174 tilsyna på staden er det gitt opp at tilsynslaget har hatt samtale med pårørande eller verje. Og i ytterlegare 17 (10 prosent) av tilsyna hadde pårørande og verje fått tilbod om samtale, men ikkje hatt høve til eller ønske om kontakt.

Tilsyn på staden kom inn som omgrep under høyringsrunden til lovframlegget om nytt kapittel i 4A i den gamle sosialtenestelova:

«*Rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning*».

Kommentarane var opptekne av at fylkesmannen i tillegg til systemretta tilsyn også måtte ha plikt til å føre tilsyn på staden direkte med tvangs- og makttiltaka «for å sikre seg at det ikke utvikles en uheldig praksis som er i strid med lovens intensjoner», jf. Innst. O. nr. 14 (2003–2004).

Reglane er førte vidare i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester kapittel 9.